

Zicht op Lemelerberg

Nieuwsbrief voor grondeigenaren, ondernemers, bewoners, omwonenden en projectpartners over het natuurherstel in het Natura 2000-gebied Lemelerberg

April 2023

Uitzichtpunt Pieter Watzehoogte

Martijn Horst, specialist Erfgoed:

‘Prachtig dat we zoveel erfgoed hebben behouden’

‘Als Landschap Overijssel mogen we trots zijn dat we zoveel waardevol erfgoed hebben behouden op de Lemelerberg’, zegt Martijn Horst. ‘We hebben zelfs een prehistorisch dorpscomplex kunnen behouden, waarvan we het bestaan nog niet zolang wisten. En, landschapsarchitect Pieter Watzehoogte krijgt nu de waardering die hem toekomt.’

Landschap Overijssel zet zich in voor bescherming en behoud van natuur én erfgoed. ‘Bij grootschalige werkzaamheden, zoals Natura2000, gaan die twee soms best lastig samen’, zegt Martijn. ‘Vanuit ecologie maak je soms andere keuzes dan vanuit cultuurhistorie. Ook voor de Lemelerberg heeft dat discussies opgeleverd, maar we zijn er altijd goed uitgekomen in de projectgroep. Dit komt ook doordat we vanaf de eerste globale schetsen een projectleider hadden die natuur én erfgoed van groot belang vond. In elke stap, van eerste schets tot uitwerking, is de waarde van erfgoed meegenomen en hebben we samen de ruimte gevonden.’

IJzertijd

Op een aantal ‘plekjes’ is Martijn extra trots. ‘Voorheen was niet bekend dat aan de westkant van de Lemelerberg een dorpscomplex ligt uit de prehistorische IJzertijd. Dit komt doordat de hoogtekarta pas sinds 2005 bestaat en in de jaren daarna voor het eerst door een amateurhistoricus is ontdekt. Op deze kaart konden we het dorpscomplex herkennen aan de rastervormige raatakkers. In de volksmond worden deze ook wel Celtic Fields genoemd. In de natuurgebieden van Landschap Overijssel liggen vier van de vijf

grote overgebleven raatakkercomplexen in Overijssel. We hebben een provinciale verantwoordelijkheid dat dit erfgoed onaangetaast in de ondergrond blijft liggen. Daarom zijn we hier heel voorzichtig overheen gegaan.’ De raatakkers worden niet blootgelegd en zichtbaar gemaakt voor het publiek. Martijn: ‘Je kan maar één keer opgraven en dan wil je het goed doen. We verwachten dat er de komende decennia technieken beschikbaar komen waarmee we nog beter in de grond kunnen kijken. Tot die tijd ligt het dorpscomplex daar veilig onder de grond.’

Pieter Watzehoogte

Ook is Martijn trots op Park 1813. ‘De Natura2000-opgave bood een mooie kans om Park 1813 door te ontwikkelen en als Nationaal Vrijheidspark op de kaart te zetten. Onze landschapsarchitect Peter Hermens heeft hiervoor gewerkt met de oude schetsen van landschapsarchitect Pieter Watzehoogte uit 1913. We zijn er goed in geslaagd om recht te doen aan het ontwerp en twee heidecorridors aan te leggen die belangrijk zijn voor Natura2000. Het is zelfs gelukt om een aantal elementen in Park 1813 aan te brengen die op de eerste schetsen van Watzehoogte stonden, maar nooit gerealiseerd zijn. Zoals het uitzichtpunt dat de naam Pieter Watzehoogte krijgt. Een verdiend eerbetoon aan Watzehoogte, want hij tekende niet alleen voor het ontwerp van Park 1813 maar ook voor het ontwerp van de zuidkant van de Lemelerberg en vele parken die rondom Enschede zijn aangelegd voor textielabrikanten. Zeven parken die Watzehoogte heeft ontworpen, zijn nu in bezit van Landschap Overijssel.’ ‘Het park is ‘casco’ opgeleverd,’ zegt Martijn. De contouren staan, maar de natuur moet nog haar werk doen met hier en daar een handje

hulp. Zo zijn de typerende ronde bosranden nog niet zoals Watzehoogte bedoeld heeft. ‘We hebben wel de rondingen aangebracht door de bomen aan de randen van het bos weg te halen. Maar de bomen die daarachter staan, zijn in het midden van het bos gegroeid en hebben weinig takken aan de onderkant. Terwijl het de bedoeling is dat de bosrand een volle zoom van bomen heeft, met verschillende kleuren. Denk aan berk, eik, Amerikaanse eik, beuk, acacia of lariks. We gaan kijken wat er spontaan groeit en planten bij om dit te bereiken. Dat is een proces van jaren.’

Diepe Koele

Tot slot noemt Martijn graag de Diepe Koele. De plek waar de boeren van Lemele tot aan de jaren '50 zand hebben afgegraven. ‘Deze zat vol met bos. Daardoor was de oude zandafgraving niet meer te zien.

Diepe Koele

Op de hoogte blijven van de Lemelerberg

Omdat we (voorlopig) klaar zijn met het grootschalige natuurherstel op de Lemelerberg, is dit de laatste nieuwsbrief die u van ons ontvangt. We willen u hartelijk danken voor uw interesse voor het natuurherstel in de afgelopen jaren!

Wilt u toch graag op de hoogte blijven van de ontwikkeling op en rond de Berg? Dat kan op onderstaande manieren:

- Op onze site www.landschapoverijssel.nl/lemelerberg
- Via de Op Stap excursies. Kijk hiervoor op www.landschapoverijssel.nl/eropuit
- Via het magazine dat onze donateurs 4x per jaar ontvangen. Kijk op www.landschapoverijssel.nl/doneer
- Via de digitale nieuwsbrief van Landschap Overijssel. Kijk op www.landschapoverijssel.nl/nieuws

Bovendien vinden de ecologen de zandafgraving interessant omdat je er steile zandwanden hebt. Deze vormen een prachtig en redelijk uniek leefgebied voor bijvoorbeeld graafbijen en oeverzwaluwen. Nadat het bos is verwijderd, ontdekten we dat je in de zandwanden heel mooi de geologische ontstaansgeschiedenis van de bodem kunt zien. Je ziet precies hoe de Lemelerberg is opgestuwd door landijs en de grondlagen als dakpannen over elkaar zijn geschoven. Met een laag wit en armer zand van de oostelijke rivieren en een laag bruin rivierzand van de zuidelijke rivieren. We hebben dit meteen goed in kaart gebracht, want door de weersinvloeden zijn de lagen al bijna niet meer te zien. Te zijner tijd komt hier een uitkijkpunt met informatie over de ontstaansgeschiedenis. Zo behouden we ook hier het verhaal van de Lemelerberg.’

Wat is Natura 2000?

Overijssel is prachtig om in te wonen, te werken en te recreëren. Overheid, belangenorganisaties en bewoners werken in onze provincie samen aan het behouden en herstellen van kwetsbare natuur. Dit gebeurt door leefgebieden van dieren en planten op maat te verbeteren en veerkrachtig en weerbaar te maken tegen invloeden van buiten.

Het Vecht en Beneden Regge-gebied is één van de 24 Natura 2000-gebieden in Overijssel. De enorme verscheidenheid aan natuur is vooral zichtbaar in de overgangszones. Denk aan de zandverstuivingen op de Sahara, de veengebiedjes in het Beerzerveld en de graslanden langs de Vecht en Regge. Op de Lemelerberg was de heide in de loop der jaren steeds meer dichtgegroeid met bomen. Door deze te verwijderen en de heide weer de ruimte te geven, ontstaat een gevarieerd en aantrekkelijk landschap. Ook versterken we hiermee de biodiversiteit, maken we de historische gelaagdheid van het landschap weer zichtbaar en herstellen we het (uit)zicht op ‘de berg’.

‘Ik kijk er tevreden op terug’

De afgelopen vier jaar is hard gewerkt op de Lemelerberg om de Natura2000-werkzaamheden uit te voeren in opdracht van de provincie Overijssel. Als projectleider kijk ik daar met tevredenheid op terug. De tijd is voorbijgevoegen. Werkzaamheden uitvoeren in een natuurgebied is geen standaard rechttoe rechtaan werk. Het vraagt voorzichtigheid en precisie. De uitvoerder moet gevoel krijgen bij wat de ecoloog, erfgoedexpert en beheerder voor ogen hebben. Je wilt de ondergrond niet meer verstoren dan nodig is en zeker geen schade toebrengen aan waardevolle natuur, zoals de jeneverbesstruwelen. Ook is er erfgoed op rekening mee te houden. We hebben steeds gewerkt met aannemers die de kunst van dit gevoelige werk verstonden. En we hadden geluk met het weer, dat scheelt ook.

Nooit klaar

Natuurbeheer is nooit klaar, maar het is goed dat het grootschalige werk nu eerst stopt en de rust kan terugkeren. Voor de planten en dieren, en voor de mensen. Er wordt nu gemonitord of de afgesproken natuurwaarden bereikt zijn. Op basis daarvan besluit de Provincie of de verrichte werkzaamheden voldoende waren. Uiteraard is ook het overgangsbeheer, waar we nu volop mee bezig gaan, belangrijk om het natuurherstel te laten slagen.

Excursie

Graag laten we zien wat we de afgelopen jaren aan natuurherstel hebben uitgevoerd en welke resultaten al zichtbaar zijn. U bent van harte welkom tijdens de excursie op woensdagavond 31 mei. We starten om 19.00 uur. Wilt u meewandelen? Meldt u zich dan aan via fleur.degraaff@landschapoverijssel.nl. U ontvangt voorafgaand aan de excursie een mail met locatie van aanvang en programma.

Rien Heerdink | rien.heerdink@landschapoverijssel.nl

Excursie: Het nieuwe zicht op de berg

En uiteraard bent u van harte welkom om deel te nemen aan de excursie op woensdagavond 31 mei waarin we terugblikken op vier jaar natuurherstel. U kunt zich hiervoor aanmelden door een mail te sturen naar: fleur.degraaff@landschapoverijssel.nl. U ontvangt dan meer informatie over locatie van aanvang en programma van de excursie.

Colofon

Fotografie: Mark Zekhuis, Nico Kloek, Jacob van der Weele en Justin Bruin
Eindredactie: Landschap Overijssel

Zicht op Lemelerberg

Nieuwsbrief voor grondeigenaren, ondernemers, bewoners, omwonenden en projectpartners over het natuurherstel in het Natura 2000-gebied Lemelerberg

April 2023

Hans Dijkstra, terreinbeheerder:

‘Fijn dat de rust kan terugkeren’

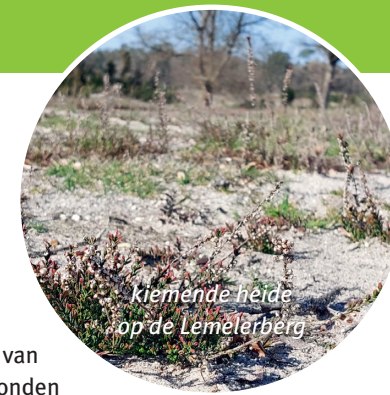
Voor terreinbeheerder Hans Dijkstra waren de afgelopen vier jaren intensief. Niet alleen omdat er veel werk verzet moest worden op de Lemelerberg. Ook omdat hij zelf in het gebied woont en er een sterke band mee voelt.

Ruim vier jaar geleden begonnen de werkzaamheden die in vier rondes werden uitgevoerd. ‘Het werk startte met een flinke hoeveelheid boskap op de Archemerberg. De zaagwerkzaamheden hadden we mooi voor het broedseizoen afgerond, maar het verwijderen van de bomen en de grondwerkzaamheden lukten niet meer op tijd. Daardoor lag het gebied er lange tijd rommelig bij. Dat leverde veel reacties op. De polarisatie in de samenleving heb ik wel ondervonden. Boskap blijft altijd gevoelig, ook al heeft het een reden en leg je het goed uit. En dat begrijp ik ook. Een bos dat in 60 jaar is gegroeid, haal je in een paar dagen weg. Het is een complete metamorfose. Voor mij als beheerder was dat ook heel ingrijpend.’

Daarnaast vond Hans de periode intensief, omdat hij veel moest doen om de werkzaamheden in goede banen te leiden. ‘Bijeenkomsten met de projectgroep, aannemers aansturen, excursies organiseren, communiceren met bezoekers. Als beheerder woon ik in het gebied. Natuurlijk doe je het werk met een heel team en in opdracht van de provincie. Toch voelt het sterk als mijn verantwoordelijkheid.’

Biodiversiteit

Na de grootschalige start, zijn kleinere stukken bos aangepakt.

‘Hierbij konden we alle fases van de werkzaamheden meteen afronden en onze bedoeling werd beter zichtbaar’, zegt Hans. ‘Bezoekers zagen de vergezichten en doorkijkjes ontstaan en de heide begon te kiemen. Ik vind het fijn dat mensen het werk nu gaan waarderen en zeggen dat ze het mooi vinden. Maar ik zeg ook steeds: we doen het niet voor de mooiigheid. Haal je het bos niet weg, dan raak je het heidelandschap als natuurtype kwijt. En alle flora en fauna die dat heidelandschap nodig hebben om in te leven. We doen het voor de biodiversiteit.’

Beheer

Daarin is nu een flinke stap gezet, maar het is een continue inspanning. Hans: ‘Het is fijn dat de grootschalige werkzaamheden zijn afgerond. Maar een natuurbeheerder is nooit klaar. Helemaal met de invloed van klimaat, recreatie en stikstof, moeten we steeds ons best blijven doen om het heidelandschap te behouden. Wij hebben daarvoor vrijwilligers, de schaapskudde en we voeren beheer uit, zoals maaien. Gelukkig zien we prachtige resultaten. De jonge heide ontkiemt en bloeit alweer! Het is fantastisch om te zien hoe de natuur zich herstelt. Ik sta nu onder aan de Lemelerberg en kijk vanaf de Parkweg naar de Archemerberg. Hier ervaar ik de berg, maar ik zie ook heide die opkomt, jeneverbessen, zandplekjes en een wandel- en ruitpad. Vlakbij is een Middeleeuws akkercomplex dat we gaan inzaaien. Er is zoveel variatie hier. Als je maar investeert, krijg je er zoveel voor terug.’

‘Het gevarieerde heidelandschap met jonge en oude heide en allerlei kruiden ontwikkelt al mooi.’

Vogels

Insecten in het heidelandschap, trekken vogels aan. De boomleeuwerik maakt een nest op de grond en de nachtzwaluw legt haar eieren op het zand. De heidestruiken bieden hiervoor goede beschutting. Mark: ‘We zien de boomleeuwerik baltzen, dat is altijd een goed teken. De jaarlijkse inventarisatie van nachtzwaluwen op de Lemelerberg en de Archemerberg stelde 41 territoria vast in 2022. Een deel hiervan zat al op die nieuwe heide! Interessant is ook dat er een aantal waarnemingen van de oehoe is gemeld. Dat succes kunnen we niet toeschrijven aan de N2000-werkzaamheden, maar het geeft wel aan dat de Lemelerberg blijkbaar een prima leefgebied is.’

Mark Zekhuis, ecooloog:

‘Dit belooft veel goeds voor de toekomst’

‘Ik ben blij verrast dat de natuur zich precies zo ontwikkelt als we hadden verwacht en gehoopt’, zegt ecooloog Mark Zekhuis. ‘Met de droogte van de afgelopen zomers vond ik dat nog best spannend. Dat we nu al zoveel vitaliteit zien, belooft veel goeds voor de toekomst.’

‘Overall is de heide weer aan het kiemen’, zegt Mark. ‘Vooral op de Archemerberg, waar we zijn begonnen, is dit mooi te zien. Ook de kruiden die bij een gevarieerd heidelandschap horen, gaan daar weer groeien. Denk aan pilzegge, liggend vetmuur, schapengras

en vertakte leeuwentand. Het ontkiemen is de eerste stap. In het tweede jaar gaan de heide en kruiden bloeien en wordt het zaad verspreid dat het jaar erop zal ontkiemen. Zo krijgen we langzaam maar zeker een goede bodembedekking. Als de heide bloeit, komen er ook bijen, kevers en andere insecten op af. Worden de pollen groter en meer aaneengegroeid, dan vormen ze goede schuilgelegenheden voor dieren. Bijvoorbeeld voor de zandhagedis en de levendbarende hagedis. Zij vinden hier snel een goed en nieuw leefgebied, waardoor de soort zich hier kan uitbreiden.’

Schaapskudde